

Nebojša Dragosavac

JANIČARSTVO XX VEKA

DOMOVINI SU OTIMALI DECU

U tmurnim godinama fašizma lako su donošene odluke o sudbinama hiljada i hiljada ljudi. Jedan poduži telegram, upućen 14. septembra 1942. godine iz Salzburga takozvanoj VOMI (Volksdeutsche Mittelstelle) — Folksdojčerskoj centrali u Berlinu, govori o tragičnoj sudbini mnogih slovenačkih majki i njihove dece, o još jednoj surovoj nepravdi naretoj slovenačkom narodu. Monstruozna mašta fašističke mašinerije u sprezi sa rasnim teorijama povampirila je u dva-desetom stoleću janičarstvo koje je moderna Evropa već bila zaboravila.

Komandant SS-a i policije XVIII vojnog područja obaveštava da je pristupio izvršenju naredbe rajhsfirera SS-a Hajnriha Himlera koja se odnosi na razbijanje partizanske delatnosti u Gorenjskoj i Donjoj Štajerskoj. Ovom prilikom nije međutim, reč o neposrednoj borbi fašističke soldateske protiv partizana. Na meti su — žene i deca. Pominju se izrazi, pojmovi i institucije koje su današnjem čitaocu, a naročito onom najmlađem, gotovo nerazumljivi, zagonetni. Može se još shvatiti da se deca, odvojena od roditelja, transportuju u neke logore, ali šta je to »Izvor života« (Lebensborn) u tom vremenu smrti — onaj ko nije bolji poznavalac tog doba razularenog rasizma na evropskom tlu — zaista teško može da protumači. Ni za rasne preglede, koji se pominju u tom dokumentu, ne bi se moglo reći da su jasna stvar, a rasni kriterijumi i kategorije, na svu sreću, ne liče na nešto što srećemo danas na našem kontinentu.

Otuda se i može reći: dosta se zna o izgonu Slovenaca kao jednom delu Hitlerovskog poduhvata da ukine jedan narod, ali se još malo zna da je ovaj narod bio izložen i krađi, bolje rečeno otimanju dece, a to je nemilosrdnije i od same smrti. Upravo za taj deo odnarođavanja, vezuje se institucija Lebensborn čije ime — u prevodu je to »izvor života« — zvuči upravo sarkastično.

Lebensborn je u potpunosti rasna tvorevina, izraz želje da se masovno reprodukuje čovek takozvane »više rase«, da se fireru podari što više divizija. A kako će se do toga doći — nije važno jer je fašizam i onako polazio od toga da cilj opravdava sva sredstva. »Prikupite hiljadu mladih devojaka, pisao je jedan od rasnih teoretičara dr Vilibald Henčel. Smestite ih u nekakav logor i prisilite ih da se sjedine sa stotinak mladih Nemaca. Otvorite li stotinak takvih logora, dobićete, odjednom celu jednu generaciju — oko stotinu hiljada čistokrvne dece.«

ПОРФАА

Upravo na tom stavu zasnivao se prvi ogranak Lebensborna. Nacistička propaganda uspela je da prevaziđe prinudu. Proglasila je časnim i patriotskim da se, mimo braka i porodice, rađaju deca. Jedini je bio uslov da roditelji poseduju odgovarajuće »rasne kvalitete«. Domovi Lebensborna bili su sastajališta koja su mnoge »prave« Nemice prihvatile kao šansu da ostvare zadatak koji je Firer nalagao: roditi što više dece. A da bi se to ostvarilo, govoreno je na svim mestima, »ne moraju da budu udate, kao što propovedaju zaostali narodi«. Ne moraju čak ni da brinu o rođenoj deci. To čini — Lebensborn. Deca tu nisu bila kriva, ali su upravo ona plaćala ceh zablude.

Ali, to nije predmet našeg napisa. Lebensbornu je naknadno dodeljen još jedan zadatak. »Sva dobra krv ovoga sveta«, govorio je Himler podrazumevajući da je sva »dobra krv« u stvari germanska, »sva dobra krv koja se ne bori s nama može, jednoga dana, postati uzrokom naše propasti. Stoga je svaki German bolje krvi kojeg dovedemo u Nemačku i od kojeg stvorimo Germana s nemačkom svešću — nama borac više, a njima — borac manje.«

Državni vođa SS-a nije ostajao na »teoriji«. Dodao je i praktičnu dimenziju: »Ja zaista, rekao je još 8. novembra 1938. imam nameru svuda da tražim tu germansku krv, da je prisvojim ili ukradem, tamo gde mogu.«

»Rasno čistu« decu Himler je najpre počeo da traži i otima u Poljskoj. Od poljskog naroda oteto je više od dve stotine hiljada devojčica i dečaka kojima je, zavisno od rasne kategorije u koju su bili razvrstani, bila namenjena različita sudbina. Najbolje rasno ocenjeni trebalo je da postanu Nemci, a ostali su »višoj rasi« trebalo da daju ovaj ili onaj doprinos pa da — nestanu. Mnoga od ove dece nikada se nisu vratila domovini jer ih je smrt pokosila, a dosta je i onih kojima je uništeno poreklo, koji su zaboravili sve što su bili ili im se, jednostavno, zameo trag utoliko pre što nije, često, ni imao ko da ih traži...

Ta tragedija nije mimoišla ni slovenački narod. Brojke doduše nisu u toj meri zastrašujuće kao u poljskom slučaju, ali su ljudske sudbine i bol istovetni.

Krađa dece je precizno razrađen metod istrebljenja i odnarođivanja. U Sloveniji je usmerena na porodice streljanih talaca, a fašistički okupator stigao je da je primeni samo u Štajerskoj. Tu je preko šest stotina slovenačke dece

otrgnuto iz naručja majki i poslato u Nemačku. Prema nekim izjavama na poznatom posleratnom Nirnberškom procesu među ovom decom bilo je četrdeset do pedeset onih najmlađih koje su transportovali u korpama za veš.

Nacistička mašinerija je i u ovom slučaju gotovo automatizovala zločinački postupak. Čim je neko uhvaćen kao partizan, pripadnik ili simpatizer narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji — sledilo je streljanje. Istovremeno je hapšena čitava njegova porodica. Nedela su u toj meri bila sinhronizovana da se dešavalo da se na raskrscima kamion sa uhapšenim majkama i decom sreće sa vozilom koje nosi mrtvačke kovčege za njihove streljane muževe, braću, očeve.

НЕРГОАА

Jedna škola u Celju bila je pretvorena u logor. Tu su se i suviše dobro mogli čuti pucnji koji su u obližnjem zatvoru Stari piskar odnosili živote slovenačkih rodoljuba. Ne mnogo potom, neke noći pred zoru, deca su otimana od majki i njihovi putevi se razilaze da se, najčešće, više nikada ne ukrste. Svi stariji od 18 godina odlazili su u Aušvic, a zna se, iz ovog pakla malo se ko vratio. Mlađi su prolazili kroz takozvane »rasne preglede« i, zavisno od »ocene«, upućivani u dečje logore ili u domove Lebensborna.

Više od šest stotina slovenačke dece ovako je u avgustu 1942. godine krenulo iz Celja. Prva je stanica bio Fronlajten kod Graca. Zatim su raspoređivana u logore širom Nemačke. Svi čija su prezimena počinjala slovima od A do J stigli su u Bavarsku, tačnije u logor Saldenburg. Nojštift i Filshofen bili su odredište za decu sa prezimenima na K i L, Himelberg i Seligenporten za devojčice i dečake slovenačkih prezimena sa slovima L, M i N na početku. Ostala deca raspoređena su u Ajzenštajn i Kastel-Amberg, a najmlađa — ona do tri godine starosti — iz Fronlajtena su prvo preseljena u Majnburg, a potom većina u Koren-Salis gde se nalazio lebensbornov dom romantičnog imena »Zonenvize« — »Sunčeva livada«.

Kada su Hitlerovom Rajhu slomljena krila, sva starija ukradena slovenačka deca vraćena su u domovinu. Razume se, ona koja su preživela. Jer, sva ta deca dobro su pamtila poslednje reči koje su im, na surovom i nasilnom rastanku, uputile majke: »Slovenac si i Slovenka te je rodila mati«. Sve vreme, provedeno u dečjim logorima, ova deca su pretvorila u svojevrsan herojski vid otpora. Govorili su između sebe slovenački iako je to bilo zabranjeno, iako su zbog toga, kada ih otkriju, bivali strogo kažnjavani. Dovijali su se na razne načine da pošalju informaciju o sebi, čak i ispod marke na pismu, da saznaju šta se dešava u zavičaju. Oni najstariji, određeni da rade u fabrikama, sabotirali su kadgod su mogli. I kad im je bilo najteže, vodeći ličnu bitku — borili su se, u stvari, za očuvanje nacionalne svesti, protiv germanizacije, fašizma. U slobodnu Jugoslaviju vratili su se sa partizanskim pesmama na usnama ...

Drukčija je, međutim, bila sudbina onih najmlađih koji su, ocenjeni visokim »rasnim ocenama« stigli u čeljusti Lebensborna. Oni nisu mogli da zapamte da im je Slovenka mati, a uhodani mehanizmi otuđenja starali su se da se uništi trag njihovog porekla. Predodređeni da ih prihvataju SS-ovske porodice bez dece, predstavljani su, obično, kao nemačka siročad, kao deca Nemaca čije su roditelje poubijali partizani.

НОВА
ОР ПОСЛА

Nastale su tako mnoge tragične sudbine. Oca Ivana Pirečnika, člana Komunističke partije i pripadnika Štajerskog partizanskog bataljona, Nemci su streljali u Mariboru. Mali Ivan je, razdvojen od majke, u pletenoj korpi, preko Fronlajtena, stigao do Lebensborna. Majka Pavla je uspela da se vrati iz Aušvica. Uporno je tragala za sinom. Našla ga je deset godina posle rastanka u Celju, kao jedanaestogodišnjeg dečaka koji je tada živeo pod imenom Diter Sirš. No, nije bilo dovoljno da ga nađe. Trebalo je voditi još jednu tešku bitku. Američki okupacioni sud je, najpre, doneo odluku da se dete ne vrati majci. Ivan Pirečnik je, ipak, stigao u domovinu.

Pre nego što je streljan, član Odbora Osvobodilne fronte Ivan Acman iz Šmihela nad Mozirjem, uspeo je da napiše oproštajno pismo: »Znam da ćete biti proganjani. Oprostite ocu koji je kao svestan Slovenac branio prava svog naroda i time vas gurnuo u nemilosrdnu sudbinu...« Žena Ivana Acmana nije preživela Aušvic. Dvomesечna ćerka Elica i jednogodišnji sin Ivan postali su »ukradena deca«. Ivan je postao Hans Ferdinand fon Man plemeniti fon Tihler. Pronašli su ga 1947. oficiri jugoslovenske vojne misije i vratili domovini. Sestra Elica, takođe pronađena, nosi trajne posledice boravka u dečjem logoru. One kojih nisu bila pošteđena ni nemačka deca odgajana u domovima Lebensborna, domova od kojih se očekivalo da »proizvede« najbolje predstavnike »više rase«. Upravo o tome govori u knjizi »Zlato je tamo gde ga skrivate« Stanli Mus koji se poziva na izjavu upravnice sirotišta u Nojbibergu, gde su se jedno vreme nalazila i deca iz domova Lebensborna. »Svi, rekla je upravnica, zaostaju tri do četiri godine za normalno odgajanom decom. Samo jedan od dvadesetak koji su kod mene bili, bio je bistar. Do dve godine starosti — ni jedno od te dece nije znalo da govori, čak ni reči mama ili tata. Mnogi su počeli da govore tek u trećoj ili četvrtoj godini. Malo je ko hodao pre navršene dve ili tri godine. Svi su mokrili u postelje sa pet i šest godina. Mnogo ih je bilo sa raznim telesnim deformitetima...«

Nisu se, međutim, vratila sva oteta deca. Berta Zorko, kojoj su streljali muža i oteli ćerku, vratila se iz Aušvica. Tražila i našla svoju Mariju. Ali, Marija se nije vratila u rodne Poljčane nadomak Rogaške Slatine. Postala je i ostala Barbara Fric.

Za Mariju Zorko se bar zna. Mariji Rednak, ćerki partizana iz Podkrajja pri Šentilju, streljanog u Mariboru, u Nemačkoj se izgubio svaki trag. Nju, od najbližih, nije ni imao ko da traži — Mathauzen je zauvek odneo njenu majku. Gotovo je istovetan i slučaj nekadašnjeg mališana Martina Janežiča iz Šentilja pri Velenju. Ne zna se šta se u Nemačkoj desilo sa Martinom a njegovu porodicu su do poslednjeg čoveka iz spiska živih izbrisali fašisti.

Bezuspešno se tragalo za Erikom Lobnikar otetom kada je bila stara tri meseca. Trag joj se gubi u nekom dečjem logoru u blizini Regensburga. Za Viljemom Goručanom tragali su rođaci. Uspeli su samo da saznaju da ga je iz Lebensborna preuzeo Herman Hajder, inače rođak rajhsfirera SS-a i tvorca Lebensborna Hajnriha Himlera. Kada Himlerovi rođaci više nisu bili »na ceni«, Hajder se potrudio da mu se zametne trag. Sigurno je promenio ime, možda je napustio Nemačku, možda je negde u Južnoj Americi. Tek, ni o Slovencu Viljemu Goručanu — više se ništa ne zna.

»Ukradena deca«, ili, kako Slovenci kažu, »ukradeni otroci«, danas su četrdesetogodišnjaci, pedesetogodišnjaci. Okupljaju se redovno i pri Opštinskom odboru SUBNOR-a u Celju imaju svoj odbor. Protiču godine i decenije života u slobodi, ali bol nanet svirepim udarcima u detinjstvu ne može da umine. Baš kao ni tuga domovine za decom koja se nisu vratila.